

Jaan Leivategija
Saaremaa vallavalitsus
jaan.leivategija@saaremaavald.ee
katlin.kallas@saaremaavald.ee
liis.sepp@saaremaavald.ee

Teie: 21.05.2021 nr 5-2/904-4

Meie: 27.07.2021 nr 6-14/KV/7420-5

Kõiguste küla Välibaasi detailplaneeringu algatamise taotlusest

Edastame vastused 21.05.2021 saadetud kirjas esitatud küsimustele. Kõik küsimustes puudutatud teemad said läbi arutatud ka 08.06.2021 Saaremaa vallas toimunud koosolekul, kus osalesid Saaremaa valla poolt Kätlin Kallas, Liis Sepp, Kairi Niit ning Tartu Ülikooli poolt Markus Vetemaa.

1. *Välibaasi katastriüksusele tunnusega 38601:004:0012 planeeritava saun-võrgukuuri laiendus tuleb planeerida olemasoleva hoone joonest maismaapoole ehk ranna veekaitsevööndist väljapoole.*

Oleme nõus, et laiendus ei tohi tuua hoonet merele lähemale. Seda teemat arutati ka 08.06.2021 koosolekul, kus jõuti järeldusele, et kõige õigem on laiendada hoonet ida suunas. Nii ei liigu hoone merele lähemale ning on võimalik säilitada ka olemasolevat, aastakümnete jooksul kujunenud väärtuslikku ja piirkonnale omast puistut, mis asub hoone ja tee vahel. Saun-võrgukuurist ida pool asub suhteliselt lage ala, millel on viimastel aastatel läbi viidud erinevaid teistsaldatavat taristut (peamiseolt erinevad veemahuteid) nõudvaid katseid, mis tähendab, et seal ei paikne kõrge väärtusega taimekooslusi.

2. *Küsimusi tekitavad siiski Välibaasi katastriüksusele tunnusega 38601:004:0011 planeeritavad lao nimetusega hooned ning Maksi katastriüksusele tunnusega 38601:004:0487 planeeritavad 4 mereuuringute teenindavat hoonet inventari hoidmiseks ja töötajate olmeruumideks (pesuruumid, WC, riiete kuivatamine jmt). Saaremaa vald teeb ettepaneku lahendada kõik nn kämpingumajad ühe hoone mahus, mille kasutusotstarve on nt muu teadushoone või teha ranna ehituskeeluvööndi vähendamise ettepanek. Kuna ranna ehituskeeluvööndi vähendamise üle otsustab Keskkonnaamet, küsime enne detailplaneeringu algatamist Keskkonnaameti seisukohta ranna ehituskeeluvööndi vähendamise vajalikkuse üle.*

Tartu Ülikool on nõus pakutud variandiga, see tähendab lahendada kõik vajadused ühe hoonega.

3. *Planeerite rajada ujukvai, kuhu hakkavad silduma teadustööd tegevad madala süüvise ja rippmootoriga kaatrid. Süüvendustööd ega muud põhja muutvad tegevused ei ole väidetavalt vajalikud. Muuhulgas peab ujukvai olema liigutatav, viimaks läbi katseid eri sügavustes, põhjabiotoopidel jms. Ujukvai on ehitusseadustiku kohaselt ehitusloa kohustuslik rajatis, millel on ruumikuju ja kindel asukoht. Kas planeeritav ujukvai kavatsetakse statsionaarselt kinnitada või seda kasutatakse ka nn ujuvvahendina kaldast eemal?*

Järgenvalt selgitame ujuvkai olemust ja selle vajalikkust teaduslike eksperimentaaltööde valguses. Kuna ujuvkai saab olema funktsionaalselt tihedalt seotud kaldale planeeritava väikese laborihoonega, siis anname ülevaate kogu vajalikkust taristust tervikuna.

Selleks, et Eesti mereinstituut saaks lahendada talle pandud ülesandeid, on hädavajalik rajada mere vahetusse lähedusse merevee läbivooluga katsetaristu. Planeeritav ujuvkai toetab oluliselt katselaboratooriumi funktsioone, võimaldades kaldast kaugemal oleva merevee sissepumpamist katsetaristusse ning vajadusel selle eeltöötlust ning osade katsete läbiviimist otse merel. Võimaldamaks katseid eri tingimustes, st erinevatel sügavustel ja erinevatel põhjabiotoopidel, on oluline, et ujuvkaid peab saama liigutada. Juhul kui katse eeldab loodusliku põhjakoosluse olemasolu, siis ei ole seda ju võimalik laboratooriumis kunstlikult luua. Samas nõuavad mõned katsed maaga jäigalt seotud taristut (välistatud peab olema lainetuse mõjul kõikumine, mis takistaks näiteks objektide kaalumist).

Selline mere vahetus läheduses ja osaliselt mere peal asuv taristu võimaldab arendada eksperimentaalseid alus- ja rakendusuuringuid, mis on seotud vesiviljeluse, taastuvenergia arenduste ja kogu sinimajanduse rakenduste väljakutsetega tervikuna. Merele sedavõrd sarnaseid tingimusi ei ole võimalik luua merest kaugemal olevates laboratooriumites, ka mitte olemasolevas laborihoones mõnesaja meetri kaugusel. Viimane on samas ideaalne näiteks kalastiku seirepüükide käigus võrkude puhastamiseks ning kalaanalüüsiks, samuti põhjaselgroogsete ja põhjataimestiku proovide mikroskoopianalüüsiks, samuti asuvad kuivlaborites välibaasis parajasti töötava personali kabinetid.

Mere vahetus läheduses ja ujuvkail paiknevas katsekompleksis on võimalik luua realistlikke looduslikke tingimusi, et läbi mängida erinevaid inimtegevuste ja kliimamuutuste kombinatsioone käsitlevaid stsenaariume ning selle kaudu anda merekeskkonnaga tegelevatele ministriumitele meremajandamisalaseid usaldusväärseid tegevussoovitusi tulevikuks. Ka mujal maailmas ehitatakse selliseid uuringukomplekse vahetult mere äärde ja osaliselt mere peale (ujuvkaidele), sest vaid nii on võimalik uurida merekeskkonda kogu selle keerukuses ja tagada katsetaristu pikaajaline häireteta töö. Ujuvkai külge on näiteks võimalik paigutada erinevaid paneele, mille abil saab merest välja eraldada mingi osa, kus katseid läbi viia. Sellised paneelid võivad olla näiteks plastikust, mis võimaldab valguse läbipääsu ja sama temperatuurirežiimi, takistab aga gaasivahetust ning kemikaalide liikumist. Samuti võib kasutada tihedast võrgust paneele, mille abil on võimalik takistada kalade ja suuremate selgrootute liikumist mingile territooriumile, lastes samas veel seguneda ümbritseva merega. Nii on võimalik näiteks luua ümarmudila vabu tsoone või siis vastupidi, ümarmudila arvukust mingil merepõhja pinnaosal tõsta. Kuigi teoreetiliselt on muidugi võimalik ehitada merekeskkonda üles ka merest kaugemale, on sellega seotud kulutused suurusjärgude võrra suuremad kui planeeritavas katsekompleksis. See ei ole kaugeltki tähtsusetu, sest Euroopa Liidu ühises teaduskeskkonnas projekte taotledes ei ole kõrgete kulude korral võimalik konkureerida näiteks meie lähiriikide Soome ja Rootsi, kus sellised mereäärsed ja -pealsed katsekompleksid on juba ammu olemas.

Lähtudes olemasolevast riiklikust tellimusest ning Euroopa Liidu regiooni üldistest suundumustest on oodata sellise katsekompleksi aktiivset kasutust järgmiste suuremate teemade uurimiseks (nimekiri ei ole lõplik):

1. Uute ja loodushoidlike sinimeremajanduse algatuste testimine. Üheks Läänemere suuremaks keskkonnaprobleemiks on liigtoitelisus ehk eutrofeerumine. Aastakümneid on puudulike reoveepuhastite ja intensiivse põllu- ja metsamajanduse tagajärjel merre jõudnud suurtes kogustes lämmastikku ja fosforit. Mereelustik ei jõua juba kogunenud ja üha lisanduvaid inimtekkelisi toitained sellises mahus ära tarbida. Karpide ja vetikate kasvatamist võib Läänemere puhastamise kontekstis vaadelda kui ökoloogilist puhastusmehhanismi.

Katselaboris arendatakse välja parimad tehnoloogilised lahendused, mida oleks võimalik kasutada juba olemasolevate ja tulevikus rajatavate vetika- ja karbikasvatuste juures. Parimatele praktikatele rajatud vetika- ja karbikasvatused võimaldavad arendada meres ka kalakasvatust, sest need suudavad eemaldada kalakasvandustes tekkiva fosfori- ja lämmastiku merekeskkonnast.

2. Inimtegevuste kumulatiivsete mõjude hindamine ja inimõjude vähendamise lahenduste väljatöötamine. Selleks et mereressursside majandajad ja poliitikud saaksid teha keskkonda puutuvalt jätkusuutlikke otsuseid, loodi Tartu Ülikoolis hiljuti veebipõhine otsustustugi PlanWise4Blue (<http://www.sea.ee/planwise4blue>). Kui varem mõjutasid meresid vaid paar olulisemat inimtekkelist tegurit (eeskätt eutrofeerumine ja kalade üleüüik), siis tänapäeval tuleb arvestada mitmekümne erineva mõjuga, mille keerukad tagasisidemehhanismid on raskesti ennustatavad. Väga paljude inimtegevuste osas napib teadmisi, kuidas need mereelustikku mõjutavad. Selleks et saaksime meremajandajatele ja poliitikele pakkuda häid nõuandeid, tuleb panustada inimtegevuste mõjusid käsitletavasse eksperimentaalsetesse uuringutesse. Selliste uuringute tulemused kantakse PlanWise4Blue portaali, mis võimaldab tarkade keskkonnamajanduslike otsuste tegemist tulevikus ja tagab planeerimisotsuste maksimaalse jätkusuutlikkuse. Sellise algatuse näol on tegemist suurepärase näitega, kuidas tippteadust on kohe võimalik kasutada ühiskonna ees seisvate suurte keskkonnakaitseliste väljakutsete lahendamisel.

3. Kliimamuutuste mõjude leevendamine rannikumeres. Globaalsete kliimamuutuste otseseks tagajärjeks on merevee soojenemine ja hapestumine, Läänemeres ka merevee magestumine. Liigne soojenemine võib tekitada olukorra, kus pooluste lähedal elavatel liikidel kaob ära elupaik ning sellele järgneb piirkondlik liikide massiline väljasuremine. Merevee hapestumine mõjutab nii merevetikaid kui ka lubikestaga organisme (nt näiteks merekarpe), kes ei suuda happelisemas vees piisavas koguses lubiainet kätte saada. Tänapäev pole lõpuni selge, mis hakkab maailmameres kliimamuutuste kontekstis lähiajal toimuma. Praeguseks on välja töötatud uued masinõppe algoritmid, millega modelleerida olulisemate merevetikate ja suurselgrootute levikut tänapäevases ja tuleviku kliima tingimustes. Puudu aga on just eksperimentaalsetest andmetest kliimamuutuste ja elustiku vahelistest põhjus-tagajärg seoste kohta Läänemeres, mida planeeritud kompleksis oleks võimalik koguda.

4. Võõrliikide sissetulekust tingitud negatiivsete mõjude vältimine. Muutuv kliima toob kaasa võõrliikide massilise sisseränne mere ökosüsteemidesse. Võõrliigid käivitavad ennustamatuid protsesse, sest tekivad täiesti uued toitumissuhted. Näiteks on viimastel aastatel Läänemeres kõige agressiivsemateks võõrliikideks kujunenud ümarmudil ja rändkrabi. Tegemist on kiskjatega, kelle sarnaseid Läänemeres varem polnud. Täna ongi mõlemad võõrliigid juba ümber kujundamas meie rannikumere ökosüsteeme. Tasub mainida, et sellised mõjud avalduvad ka väljaspool võõrliikide otsest elupaika – võõrliik võib elada mere põhjas, aga mõjud avalduvad mitukümmend kilomeetrit eemal vabavees. Nii ümarmudil kui ka rändkrabi söövad põhja merekarpidest kohati üsna puhtaks. Kuna karbid tagavad aga vee filtreerimise kaudu meie rannikumere isepuhastusvõime, siis on karpide hüppelise vähenemise tõttu halvenemas merevee kvaliteet. Niisiis juba üksnes nende kahe liigi tõttu on tarvis hea keskkonnaseisundi saavutamiseks oluliselt rohkem vett puhastada. Ümarmudil ise on aga kasvava populaarsusega toidukala. Võõrliikide näol on tegemist suures plaanis ennustamatu surveteguriga ning tarkade otsuste tegemiseks on vaja baasteaduslike eksperimentaalandmete kogumist ja analüüsi.

5. Uuringud mikroplasti mõjudest mereelustikule. Hiljuti Lääne-Eesti saarte rannikuvetes läbiviidud uuring näitab, et Saaremaa ümbritsev merevesi on kõikjal vähesel määral mikroplastiga saastunud. Ehkki praegu pole keskkonnas leiduva mikroplasti hulk veel väga suur, on mikroplasti mõju looduslikele kooslustele uurimata. Hiljuti on läbi viidud vaid üksikud laboratoorseid uuringuid plasti mõjust mõnele liigile, kuid paraku on selliste katsete tingimused olnud sellised, et uuringute tulemusi pole olnud võimalik meie looduskeskkonda ekstrapoleerida. Planeeritav katsetaristu võimaldaks aga looduskeskkonda sisuliselt 100% imiteerida ning sellises taristus läbi viidud eksperimentide tulemusi saab usaldusväärset rakendada mikroplasti mõjude prognoosimisel meie rannikumere ökosüsteemides.

4. *Märgite, et Välibaasi katastriüksus (38601:004:0013) määratakse sadamaks. Jäeb selgusetuks, kuidas kvalifitseerub ainult ujuvsild sadamaks sadamaseaduse mõistes. Lähtuvalt eeltoodust palub Saaremaa vald Teil täpsustada ja vajadusel korrigeerida.*

Kinnistule kavandatakse väikesadamat, kus ei osutata tasulisi sadamateenuseid. Plaanitud on kaldaga ühendatud sadamakai, kuhu kinnitub ka ujuvsild paatide kinnitamiseks ning sadamahoone ja sellega seotud taristu. Selline väikesadam vastab Sadamaseaduse § 2 toodud mõiste "sadam" määratlusele ("sadam – veesõidukite sildumiseks kohandatud ja sadamateenuse osutamiseks kasutatav maa- ja veeala ning seal asuvad sadama sihtotstarbeliseks kasutamiseks vajalikud ehitised").

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Heiki Pagel
kinnisvaraosakonna juhataja